

บทบรรณาธิการ

หากเราเชื่อว่าเป้าหมายของการศึกษาประวัติศาสตร์ คือการศึกษาอดีตดังที่เคยเกิดขึ้นจริง การถกเถียงกันของนักประวัติศาสตร์ในประเด็นต่าง ๆ อาจเป็นเพียงขั้นตอนหนึ่งของกระบวนการศึกษา ก่อนที่นักประวัติศาสตร์จะบรรลุถึงข้อสรุปที่ยอมรับร่วมกัน อย่างไรก็ตาม หากเราเชื่อว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ คือการสร้างบทสนทนาอันไม่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต ความก้าวหน้าของการศึกษาประวัติศาสตร์ย่อมไม่ใช่การค้นพบข้อสรุปที่ถูกต้องเพียงหนึ่งเดียว แต่อาจจะหมายถึงการขยายขอบเขตของประเด็นการศึกษา รวมถึงการพัฒนาวิธีวิทยาใหม่ ๆ ที่จะช่วยให้การสนทนานี้ระหว่างปัจจุบันกับอดีตเป็นไปได้อย่างสร้างสรรค์และมีชีวิตชีวายิ่งขึ้น

บทความวิจัย และบทความวิชาการทั้ง 6 เรื่อง ที่ปรากฏในวารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ฉบับนี้ เป็นตัวอย่างที่ดีของงานประวัติศาสตร์ตามความหมายที่สอง แม้งานศึกษาเหล่านี้ จะมีความแตกต่างกันทั้งในแง่ประเด็นและช่วงเวลาของการศึกษา แต่คุณลักษณะสำคัญที่งานศึกษาเหล่านี้มีอยู่ร่วมกันก็คือ ความพยายามของผู้เขียนที่มุ่งจะสร้างบทสนทนานี้ระหว่างปัจจุบันกับอดีต ด้วยการนำเสนอประเด็น รวมถึงวิธีวิทยาแบบใหม่ ๆ ในการศึกษาประวัติศาสตร์ บทความวิจัยเรื่องแรก *ก้าวแรกแห่งการกู้เอกราชของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช: จากวัดพิชัยสู่บ้านพรานนก* โดย มนตรี สังข์ทอง และ ศศินันท์ ศาสตรสาระ เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับพระยาตากหรือ พระบาทสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี ซึ่งเป็นหนึ่งในประเด็นที่ได้รับการถกเถียงจากนักประวัติศาสตร์และสาธารณชนมาอย่างต่อเนื่อง ในบทความวิจัยนี้ ผู้เขียนมุ่งศึกษาบทบาทของพระยาตากก่อนการยกทัพออกจากพระนคร โดยใช้วิธีวิทยาทางประวัติศาสตร์ที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์จากเอกสารชั้นต้น การลงพื้นที่ รวมถึงการสัมภาษณ์นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่นในเชิงลึก ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะช่วยเผยให้เห็นแง่มุมเกี่ยวกับพระยาตากซึ่งยังไม่เคยได้รับการศึกษามาก่อน

บทความวิจัยเรื่องที่สอง *แนวคิดและวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ของ ฉลอง สุนทราวาณิชย์* โดย ญัฐพงษ์ สกุลเลี้ยว เป็นตัวอย่างของการศึกษาประวัติศาสตร์ภูมิปัญญา ซึ่งเป็นแนวการเขียนประวัติศาสตร์แบบหนึ่งที่มีความสนใจอย่างกว้างขวางในโลกตะวันตก แต่ยังไม่แพร่หลายนักในประเทศไทย สารสำคัญของบทความวิจัยนี้ มุ่งศึกษาแนวคิดและวิธีวิทยาการศึกษาประวัติศาสตร์ของ ฉลอง สุนทราวาณิชย์ ซึ่งเป็นทั้งนักประวัติศาสตร์และ “ครู” ประวัติศาสตร์คนสำคัญของประเทศ งานศึกษาของญัฐพงษ์ นอกจากจะมีการวิเคราะห์วิธีการทางประวัติศาสตร์ของอาจารย์ฉลองอย่างละเอียด ซึ่งจะเป็นประโยชน์กับนักเรียนประวัติศาสตร์อย่างยิ่งแล้ว ยังอภิปรายให้เห็นถึงบริบทของแวดวงวิชาการด้านประวัติศาสตร์ของไทยในยุค

สมัยของอาจารย์ฉลอง ซึ่งช่วยให้ผู้อ่านมองเห็นภูมิทัศน์ทางภูมิปัญญาของสังคมไทยในภาพกว้างได้ด้วย

บทความวิจัยเรื่องที่สาม แสงไฟ ความมืด และความกลัวในเรื่องผีของหม เวชกร (ปลายทศวรรษ 2470 ถึงต้นทศวรรษ 2510) โดย พิชยะพัฒน์ นัยสุภาพ เป็นงานที่พยายามบุกเบิกการศึกษาประวัติศาสตร์ในแนวใหม่ ทั้งในแง่ของประเด็นการศึกษาและวิธีวิทยา ในแง่ประเด็น บทความวิจัยนี้ตั้งคำถามกับกระบวนการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทย ซึ่งการศึกษาที่ผ่านมามักจะมองว่าเป็นกระบวนการที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จในตัวเอง ขณะที่ในบทความวิจัยนี้ พิชยะพัฒน์แสดงให้เห็นว่ากระบวนการดังกล่าวเป็นโครงการที่ไม่ได้มีความสม่ำเสมอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเปลี่ยนไปสู่ความเป็นสมัยใหม่ที่แตกต่างกันระหว่างเมืองกับชนบท หรือภายในเขตเมืองด้วยกันเอง พิชยะพัฒน์ อาศัยการศึกษาผ่าน แสงไฟ ทั้งในฐานะที่เป็นแสงไฟตามตัวอักษร และแสงไฟในเชิงอุปลักษณ์ ในแง่วิธีวิทยา พิชยะพัฒน์ศึกษาประวัติศาสตร์ผ่านสื่อวรรณกรรมประเภทเรื่องผีของครูหม เวชกร จิตรกรและนักประพันธ์คนสำคัญของไทยซึ่งมีชีวิตและสร้างสรรค์ผลงานอยู่ในช่วงเวลาที่ยังกำลังเปลี่ยนผ่านเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ แม้ว่าการศึกษาอดีตโดยใช้หลักฐานประเภทวรรณกรรมอาจไม่ได้เป็นวิธีการใหม่ในแวดวงประวัติศาสตร์ไทย แต่ที่ผ่านมา ดูเหมือนว่านักประวัติศาสตร์เองก็ยังตระหนักว่าตนยังไม่สามารถใช้ศักยภาพจากวรรณกรรมได้อย่างเต็มที่ งานเขียนของพิชยะพัฒน์เป็นอีกหนึ่งความพยายามของนักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่ที่จะแสวงหาวิธีการใช้ประโยชน์จากหลักฐานประเภทนี้ได้อย่างน่าสนใจ

บทความที่สี่ คือบทความวิชาการ เรื่อง *ก่อนจะเป็น “บิดาแห่งวิทยาศาสตร์”: ความทรงจำ “พระจอมเกล้า” แบบอื่นในสังคมไทย* ของ ลึกขา สองคำชุม บทความนี้เป็นตัวอย่างหนึ่งของการศึกษาประวัติศาสตร์ของความทรงจำ โดยผู้เขียนเลือกศึกษาความทรงจำเกี่ยวกับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ปรากฏในสังคมไทย ลึกขาพยายามชี้ให้เห็นว่า นับตั้งแต่การสวรรคตของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ความทรงจำเกี่ยวกับพระองค์ที่ปรากฏในสังคมไทยมีลักษณะที่ผันแปรไปตามบริบทของสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบททางการเมือง ซึ่งลึกขาเสนอว่ามีส่วนสำคัญที่ทำให้ความทรงจำเกี่ยวกับพระจอมเกล้าในฐานะ “บุรุษ” ค่อย ๆ ถูกบดบังโดยความทรงจำเกี่ยวกับพระจอมเกล้าในฐานะ “บิดาแห่งวิทยาศาสตร์”

ขณะที่บทความของลึกขา ศึกษาประวัติศาสตร์ของความทรงจำ บทความวิชาการลำดับต่อมา เรื่อง *การการขุดค้นยุคก่อนประวัติศาสตร์ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคสงครามเย็น: โบราณคดีอเมริกันในประเทศไทยที่เป็นอาณานิคมใหม่* ของ มอริซิโอ เปเลจจี ซึ่งได้รับการถ่ายทอดเป็นภาษาไทยโดย เกรียงศักดิ์ เซษฐพัฒน์วิช คือการศึกษา ประวัติศาสตร์ขององค์ความรู้ทางโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และในประเทศไทย เนื้อหาของบทความ

นอกจากจะชี้ให้เห็นความสำคัญของ “มรดกโลกบ้านเชียง” ที่มีต่อการก่อตัวขององค์ความรู้ทางด้านโบราณคดีทั้งของไทยและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้ว ยังแสดงให้เห็นว่า บริบทของการต่อสู้ทางอุดมการณ์ในยุคสงครามเย็น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บริบทของความสัมพันธ์ในลักษณะพึ่งพิงภายใต้ลัทธิอาณานิคมแผนใหม่ระหว่างไทยกับสหรัฐอเมริกา มีอิทธิพลอย่างสูงต่อกระบวนการสร้างองค์ความรู้ทางโบราณคดีอย่างแยกกันไม่ออก หนึ่ง บทความของ มอริซิโอ เปเลจี เรื่องนี้ เป็นบทความที่มีคุณภาพการอย่างสูงและได้รับการอ้างอิงอยู่บ่อยครั้งในแวดวงประวัติศาสตร์ไทย กองบรรณาธิการเชื่อว่าการตีพิมพ์บทความแปลเรื่องนี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อนิสิตนักศึกษา และนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ต่อไปในอนาคต จึงขอแสดงความขอบคุณเป็นอย่างยิ่งต่อผู้ถ่ายทอดเป็นภาษาไทย

บทความวิชาการลำดับสุดท้ายของวารสารประวัติศาสตร์ฉบับนี้ คือ บทความลงนำเสนอประวัติศาสตร์การเคลื่อนไหวทางสังคม: วิกฤตกับความสัมพันธ์ของกลุ่มและชนชั้นในจังหวัดพะเยา ของ มนตรา พงษ์นิล เป็นความพยายามที่จะศึกษาประวัติศาสตร์ของการเคลื่อนไหวทางสังคมในมุมมองใหม่ โดยผู้เขียนเลือกพื้นที่จังหวัดพะเยาเป็นกรณีศึกษา แม้ว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นอาจจะไม่ได้เป็นประเด็นใหม่ในวงวิชาการไทย แต่การผสมผสานจุดแข็งของแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ทั้ง 2 รูปแบบเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้เขียนสามารถอธิบายอิทธิพลของปัจจัยต่าง ๆ ทั้งในระดับประเทศและในระดับจังหวัดที่มีต่อการเติบโตของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในพื้นที่ได้อย่างน่าสนใจ

ทางกองบรรณาธิการเชื่อว่า บทความต่าง ๆ ในวารสารประวัติศาสตร์ฉบับนี้ จะเป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้เกิดบทสนทนาที่ไม่สิ้นสุดระหว่างปัจจุบันกับอดีต ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญประการหนึ่งของวารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ ท้ายที่สุดนี้ กองบรรณาธิการขอขอบคุณผู้เขียนทุกท่านที่กรุณาส่งบทความมาเพื่อให้พิจารณาลงพิมพ์ ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ ตลอดจนท่านผู้อ่านที่ให้การสนับสนุนวารสารประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์ มาโดยตลอด

ตามไท ดิลกวิทยรัตน์